

بررسی مؤثرترین شیوه‌های مقابله با قاچاق مواد مخدر در فرماندهی انتظامی استان کرمان

ناصرفرشید^۱، امین یادگارنژاد^۲

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۵/۰۶/۱۲

تاریخ دریافت: ۱۳۹۵/۰۴/۲۹

چکیده

مواد مخدر که در دوران مختلف تاریخ، به عنوان داروی آرام‌بخش، برای جان بسیاری از انسان‌ها، به یاری گرفته شده؛ همزمان در اجتماعات انسانی مدرن، به عنوان بلیه ای همگانی، شناخته شده است. امروزه تجارت قاچاق مواد مخدر بعد از قاچاق اسلحه، بزرگترین و سودآورترین تجارت جهانی است. در حال حاضر نزدیک به ۸۰ درصد مواد افیونی جهان، که به صورت غیرقانونی مصرف می‌شود؛ در افغانستان تولید و لااقل ۵۰ درصد آن به قصد ترانزیت یا مصرف وارد کشور ما می‌شود. فرماندهی انتظامی استان کرمان در راستای وظایف ذاتی خود و با توجه به قرار گرفتن در مسیر ترانزیت مواد مخدر، موفق گردید در سال ۱۳۸۶ بیش از ۹۵ تن انواع مواد مخدر را کشف و ضبط نماید. هدف این پژوهش، بررسی مؤثرترین شیوه‌های مقابله با قاچاق مواد مخدر فرماندهی انتظامی استان کرمان در سال ۱۳۸۶ است.

تحقیق حاضر از نظر نوع و هدف، کاربردی و از نظر ماهیت، توصیفی پیمایشی است. جامعه آماری تحقیق ۱۵۵ نفر از نخبگان و صاحب نظران مبارزه با مواد مخدر فرماندهی انتظامی استان کرمان بوده که با استفاده از فرمول کوکران ۱۰۲ نفر به عنوان نمونه انتخاب گردیده‌اند. برای گردآوری اطلاعات از پرسشنامه‌های با ۱۵ سؤال بسته که بر مبنای طیف لیکرت تنظیم شده استفاده شده است. داده‌های تحقیق از طریق آزمون‌های رگرسیون و فریدمن مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته است.

نتیجه‌گیری کلی، نشان داد که شیوه‌های رزمی - تاکتیکی، شیوه‌های انتظامی و شیوه‌های اطلاعاتی، بر اساس میانگین رتبه‌ای به ترتیب بیشترین تأثیر را در مقابله با قاچاق مواد مخدر در استان کرمان در سال ۱۳۸۶ داشتند.

واژگان کلیدی: مواد مخدر، قاچاق و مقابله با قاچاق مواد مخدر، اعتیاد، قاچاقچی، شیوه‌های مقابله، فرماندهی انتظامی استان کرمان.

۱. کارشناس ارشد فرماندهی و مدیریت انتظامی. عضو پژوهشگران دفتر تحقیقات کاربردی ف.ا.ا. کرمان، (نویسنده مسئول)، ۰۳۴۲۱۸۲۱۲۹

۲. کارشناس ارشد فرماندهی و مدیریت انتظامی. عضو پژوهشگران دفتر تحقیقات کاربردی ف.ا.ا. کرمان، ۰۳۴۲۱۸۲۱۶۸

مقدمه

از برافروختن اولین آتش به دست انسان‌های اولیه تا شکافت هسته اتم توسط دانشمندان قرن بیستم، شناخت پدیده‌ها و کشفیات گوناگون علمی، همواره در دو جهت کاملاً مخالف در اختیار بشر قرار گرفته است. از یک سو در خدمت تعالی، بهبود و پیشرفت زندگی انسانها و از طرف دیگر در جهت تخریب و نابودی نسلها، فرهنگها و نفوس جوامع بشری به کار گرفته شده است. شناخت و کاربرد مواد مخدر نیز از این قانون کلی مستثنی نیست. مواد مخدر که در دوران مختلف تاریخ، به عنوان داروی آرام‌بخش، برای جان بسیاری از انسان‌ها، به یاری گرفته شده؛ همزمان در اجتماعات انسانی مدرن، به عنوان بلیه ای همگانی، شناخته شده است.

امروزه پدیده مواد مخدر تأثیر عمیقی بر تمامی افراد و جوامع سراسر جهان دارد. در بُعد فردی: سلامت، زندگی و امنیت افراد را با خطر روبرو کرده است. در بُعد ملی: رابطه مواد مخدر با جرایم باعث بروز مناقشات، معضلات اجتماعی، تضعیف دولت‌ها و عقب ماندگی کشورها شده است.

در بُعد جهانی نیز مسئله مواد مخدر اهمیت مشابهی دارد. مواد مخدر در حال حاضر، حد و مرز نمی‌شناسد. همه ملت‌ها در معرض ویرانگری آن قرار دارند و این ماهیت (فراملی) آن موجب می‌شود، که هیچ دولت واحدی (فقیر یا غنی)، نتواند به تحدید آن دست یابد. سودآوری و ارزش افزوده قاچاق مواد مخدر موجب شکل‌گیری گروه‌ها و شبکه‌های مافیایی قاچاق شده است.

گروهی بودن، برنامه ریزی پیچیده، اغراض مالی بسیار قوی با هدف رسیدن به بالاترین سود، فعالیت در سطوح ملی، فراملی و بین‌المللی، برخورداری از سیستم قوی اطلاعاتی، تمایل به نفوذ در قدرت‌های رسمی سیاسی برای برقراری ارتباط با عوامل دولتی، تلاش برای تحت نفوذ درآوردن قدرت رسمی و دخالت در تصمیم‌گیری‌ها، فرهنگ سازمانی سخت و خشن و...، همگی از ویژگی‌های قاچاقچیان سازمان‌یافته است (غنجدی، ۱۳۸۵: ۱).

با توجه به تجارت پرسود مواد مخدر، در معاملات جهانی، سازمان ملل متحد، سود خالص آن را سالانه ۴۰۰ تا ۶۰۰ میلیارد دلار محاسبه کرده که منافع کارت‌ها، باندها و گروه‌های سازمان یافته و برخی دولت‌ها را تأمین می‌کند (مرتضوی، ۱۳۸۲: ۱۲).

جمهوری اسلامی ایران در مبارزه با شبکه‌ها، کاروان‌ها و گروه‌های بین‌المللی قاچاق مواد مخدر در فراگیرترین شکل، همواره حضوری فعال داشته و دارد؛ و در این مسیر هزینه‌های زیاد انسانی و مالی را متحمل شده است. بدیهی است؛ حل چنین معضلاتی که سلامت و امنیت جامعه جهانی را تهدید می‌کند، در سایه همکاری‌های مشترک دولت‌ها

به سهولت و با کمترین هزینه امکان پذیر است. البته در این میان بی عدالتی، بی ثباتی سیاسی، مداخله خارجی، فقر مادی و معنوی و... می‌توانند از مهمترین عوامل تأثیرگذار بر پدیده قاچاق مواد مخدر در منطقه و جهان محسوب شوند (قربان حسینی، ۱۳۳۸: ۱۲۴).

بیان مسئله

منطقه جنوب غرب آسیا یا منطقه هلال طلائی، یکی از مراکز وسیع کشت خشخاش و تولید گیاهان تخدیری در جهان محسوب می‌شود. این منطقه قبل از پیروزی انقلاب اسلامی، کشورهای ایران و افغانستان و پاکستان را شامل می‌شد؛ که بعد از پیروزی انقلاب اسلامی، هرگونه کشت و توزیع و خرید و فروش و استعمال و حمل و نقل و ترانزیت مواد مخدر در ایران ممنوع و مجازات سنگین بر حاملین آن تحمیل و بدین ترتیب منطقه هلال طلائی به کشورهای افغانستان و پاکستان محدود گردید. تولید حدود ۷۰۰۰ تن انواع مواد مخدر در افغانستان (به طور متوسط سالیانه) و تبدیل بخشی از این مواد در لابراتوارهای مجهز، به مرفین و هروئین و با توجه به همسایگی کشورمان، با دو کشور افغانستان و پاکستان و داشتن مرزهای طولانی مشترک (حدود ۱۹۲۳ کیلومتر) یکی از نزدیکترین و اقتصادی ترین مسیرهایی است که همواره مورد استفاده قاچاقچیان، جهت فروش و انتقال مواد مخدر به اروپا و آمریکا قرار می‌گیرد (محبوبی منش، ۱۳۸۲: ۷۱).

استان کرمان با مساحت ۱۸۳۱۹۳ کیلومتر مربع در جنوب شرقی فلات ایران، بین ۵۴ درجه و ۲۱ دقیقه تا ۵۹ درجه و ۳۴ دقیقه طول شرقی و ۲۶ درجه و ۲۹ دقیقه تا ۳۱ درجه و ۵۸ دقیقه عرض شمالی واقع شده و ۱۱ درصد از مساحت کل کشور را به خود اختصاص داده است.

این استان با ۱۶ شهرستان، ۴۵ بخش، ۵۷ شهر و ۱۴۲ دهستان، از شمال به استانهای خراسان جنوبی و یزد، از جنوب به استان هرمزگان، و از شرق به استان سیستان و بلوچستان و از غرب به استان فارس محدود شده است. استان کرمان به دلیل وسعت و تنوع جغرافیایی زیاد از موقعیت ویژه ای برخوردار بوده، به نحوی که این استان در مرکزیت جنوب شرق به عنوان چهارراه ارتباطی اتصال شمال به جنوب و شرق و غرب کشور محسوب می‌شود (آمارنامه استان کرمان، ۱۳۸۶).

استان کرمان با موقعیت خاص جغرافیایی و همجواری با استانهای سیستان و بلوچستان و خراسان جنوبی و نهایتاً کشورهای افغانستان و پاکستان، به عنوان یکی از مسیرهای ترانزیت و انتقال مواد مخدر از آن کشورها به اروپا ملحوظ نظر قرار گرفته،

به گونه ای که قاچاقچیان ترجیح می دهند، به دلیل نزدیکی و اقتصادی بودن مسیر، محموله های مواد مخدر خود را از این استان عبور دهند. فلذا استان کرمان همواره شاهد عبور بخشی از مواد مخدر، از حوزه استحفاظی خود بوده و در این راستا نقش مهمی را در مقابله با قاچاق مواد مخدر بر عهده دارد.

فرماندهی انتظامی استان کرمان، جهت مقابله با قاچاق مواد مخدر با اتخاذ تدابیر لازم، از جمله: استقرار ۴ پاسگاه ایست و بازرسی دائم و مصوب و ایست و بازرسی های مقطعی در جاده های ارتباطی استان، اجرای طرح های انتظامی در سطح استان و همچنین با توجه به وجود قرارگاه عملیاتی نصر و هنگ چهارم تکاور کرمان، با بکارگیری نیروهای تخصصی و امکانات لازم، در سال ۱۳۸۶ موفق گردید؛ بیش از ۹۵ تن انواع مواد مخدر را از قاچاقچیان کشف و ضبط نماید. با توجه به مطالب یاد شده، این تحقیق بر آن است؛ که مؤثرترین شیوه های مقابله با قاچاق مواد مخدر توسط فرماندهی انتظامی استان کرمان را در سال ۱۳۸۶، بررسی و تبیین نماید. بدیهی است؛ شناخت شیوه های مؤثر در مقابله با قاچاق مواد مخدر در این بررسی می تواند طراحی و برنامه ریزی های صحیح را در امر مقابله با قاچاق مواد مخدر بدنبال داشته باشد. بنابراین سؤال اصلی و سؤالات فرعی این تحقیق بشرح ذیل مطرح می شود:

سوالات تحقیق

سوال اصلی:

- مؤثرترین شیوه های مقابله با قاچاق مواد مخدر فرماندهی انتظامی استان کرمان در سال ۱۳۸۶ کدام بوده است؟

سوالات فرعی:

- (۱) آیا شیوه های انتظامی فرماندهی انتظامی استان کرمان در مقابله با قاچاق مواد مخدر مؤثر بوده است؟
- (۲) آیا شیوه های اطلاعاتی فرماندهی انتظامی استان کرمان در مقابله با قاچاق مواد مخدر مؤثر بوده است؟
- (۳) آیا شیوه های رزمی - تاکتیکی فرماندهی انتظامی استان کرمان در مقابله با قاچاق مواد مخدر مؤثر بوده است؟

اهداف تحقیق

الف) هدف اصلی تحقیق:

- شناخت مؤثرترین شیوه‌های مقابله با قاچاق مواد مخدر در استان کرمان.

ب) اهداف فرعی تحقیق:

- تعیین شیوه‌های اطلاعاتی در مقابله با قاچاق مواد مخدر در استان کرمان؛
- تعیین شیوه‌های انتظامی در مقابله با قاچاق مواد مخدر در استان کرمان؛
- تعیین شیوه‌های رزمی - تاکتیکی در مقابله با قاچاق مواد مخدر در استان کرمان؛

فرضیات تحقیق

- شیوه‌های انتظامی فرماندهی انتظامی استان کرمان در مقابله با قاچاق مواد مخدر مؤثر بوده است.
- شیوه‌های اطلاعاتی فرماندهی انتظامی استان کرمان در مقابله با قاچاق مواد مخدر مؤثر بوده است.
- شیوه‌های رزمی - تاکتیکی فرماندهی انتظامی استان کرمان در مقابله با قاچاق مواد مخدر مؤثر بوده است.

چهار چوب نظری:

الف) اثربخشی^۱: انسان از دیرباز، در اندیشه استفاده مفید و کارا و ثمربخش از توانایی‌ها، امکانات و منابع در عصر کنونی این امر بیش از هر زمان دیگری مورد توجه جدی قرار گرفته است. محدودیت منابع در دسترس، افزایش جمعیت و رشد نیازها و خواسته‌های بشر باعث شده که دست اندرکاران عرصه اقتصاد، سیاست و مدیریت جامعه و سازمان‌ها، اثربخشی را در اولویت برنامه‌های خود قرار دهند (طاهری، ۱۳۸۴: ۱۷).

ب) سازمان^۲: پدیده‌ای اجتماعی است؛ که به طور آگاهانه هماهنگ شده و دارای حدود و ثغور نسبتاً مشخصی بوده و برای تحقق هدف یا اهدافی، بر اساس یک سلسله مبانی دائمی فعالیت می‌کند. یک سازمان مرزهای نسبتاً مشخصی دارد. این مرزها به مرور زمان، می‌توانند تغییر کنند (رایبزنز، ۱۳۸۶: ۲۱).

1. Effectivenss
2. Organization

همه سازمان‌ها دارای اهدافی هستند؛ که در نهایت می‌خواهند، نیازهای جامعه و افراد را تأمین کنند. در بین سازمان‌های گوناگون که هر یک در راستای اهداف و وظایف خود، دست به تصمیم‌گیری می‌زنند (میرکمالی، ۱۳۷۹: ۲۴).

اثربخشی، مستقیماً مربوط به هدف سازمان و بستگی به تلاش سازمان در جهت نیل به هدف یا هدف‌های تعیین شده دارد، که ممکن است با توجه به نظام ارزشی افراد مختلف سودمند و یا زیان بخش به نظر آید. در واقع منظور از اثربخشی تحقق هدف‌های سازمان صرف نظر از میزان کارایی است (ساعتچی، ۱۳۷۲).

در این بخش با توجه به موضوع تحقیق، «بررسی مؤثرترین شیوه‌های مقابله با قاچاق مواد مخدر فرماندهی انتظامی استان کرمان» تعاریفی از اثربخشی و کارایی و شاخص‌های اثربخشی و مفاهیم مرتبط ارائه می‌شود.

تعریف اثربخشی: تلاش برای اثربخشی، وجه اشتراک اصلی همه سازمان‌هاست؛ به گونه‌ای که اکثر تحقیقات انجام شده، در حوزه سازمان و مدیریت، آگاهانه و غیر آگاهانه، مستقیم و غیر مستقیم به آن پرداخته اند (دفت، ۱۳۷۸: ۱۸۶).

آلتون مایو پایه گذار مکتب روابط انسانی معتقد بود؛ که اثربخشی سازمانی ناشی از رضایت خاطر کارکنان است، که خود حاصل توجه به نیازهای فیزیکی و روانی کارکنان است (احمدی، ۱۳۸۳: ۴۲-۴۱).

اثربخشی را، اولویت بندی صحیح هدف‌ها و اطمینان به اینکه عملکردهای افراد سازمان در نهایت اهداف سازمان را تحقق می‌بخشند؛ تعریف نموده اند. در عین حال اثربخشی، نسبی است؛ و درجاتی دارد، زیرا دارای تعریف یک بُعدی نیست و هر سازمان بر اساس معیارهای بکار رفته در آنها می‌تواند در بعضی موارد اثربخش و یا غیر اثربخش باشد. هر چه سازمان به تحقق اهداف خود نزدیک تر شود؛ و میزان دستیابی به اهداف بیشتر باشد؛ سازمان اثربخش تر خواهد بود (شیرازی، ۱۳۷۳: ۲۷۹).

- تعیین اهداف عینی مناسب، انجام کار صحیح، اثربخشی نام دارد (ضیاءافراز و دیگران، ۱۳۸۵).
- اتریونی اثربخشی را میزان دسترسی و تحقق هدف تعریف می‌کند؛ یعنی هم‌سویی فعالیت‌ها با اهداف (میرکمالی، ۱۳۷۹: ۱۲۳).

پیام مهم درباره مدیریت زمان آن است؛ که اگر شما زمان را کنترل نکنید، زمان شما را کنترل خواهد کرد. برای مدیری که می‌خواهد اثربخش باشد؛ و نتایج مهمی از کار خود به دست آورد، کنترل کردن وقت، کاری حیاتی است (علوی، ۱۳۷۳: ۲۸).

شاخص‌های اثربخشی

دهه ۱۹۶۰ میلادی و اوایل دهه ۱۹۷۰، دوران توسعه مطالعات مربوط به اثربخشی سازمان بود. بازرنگری و جمع‌بندی تحقیقات انجام شده در این دوران در مورد اثربخشی، معیارهای سی‌گانه زیر است؛ که برای سنجش اثربخشی سازمانی به کار می‌رود. اثربخشی کلی، کارایی، کیفیت، بهره‌وری، رشد، سود، میزان ضایعات و تصادف، غیبت از کار کارکنان، ترک شغل کارکنان، رضایت شغلی کارکنان، انگیزش، تعارض و انسجام، انعطاف‌پذیری، تطابق، برنامه‌ریزی و تدوین اهداف، وحدت نظر و توافق در مورد اهداف، پذیرش یا درونی کردن اهداف سازمان توسط کارکنان، هماهنگی کارکنان با نقش سازمانی خویش و هنجارهای سازمانی، مهارت‌های میان‌فردی مدیریتی، مهارت‌های مربوط به کارکردهای مدیریت، مدیریت اطلاعات و ارتباطات، آمادگی کلی سازمان برای انجام موفقیت‌آمیز مأموریت‌ها و اهداف جدید و خاص، استفاده از محیط کار و امکانات، ارزشیابی توسط نهادی خارج از سازمان، ثبات، ارزش منابع انسانی، مشارکت کارکنان در تصمیم‌گیری‌هایی که بطور مستقیم بر کار آن‌ها تأثیر می‌گذارد. تأکید بر آموزش و بالندگی و تأکید بر پیشرفت (ابطحی و کاظمی، ۱۳۷۹: ۱۰).

عوامل مؤثر بر اثربخشی سازمان

پرهیزگار معتقد است؛ عواملی که موجب افزایش روحیه و همزمان با آن حصول به اثربخشی و کارایی می‌شود، عبارتند از: عوامل فردی که شامل صحت و تناسب، سرپرستی، رضایت خاطر از نوع کار، جوشش با همکاران، رضایت از هدف و مقصود سازمان و میزان اثر آن، رضایت نسبی از میزان عواید و حقوق، صحت و سلامت جسم و روح در محیط کار و عوامل اجتماعی از قبیل موقعیت، پرستیژ، جذابیت و پیشرفت شغلی (پرهیزگار، ۱۳۷۵: ۱۸۶).

روش‌های اثربخشی سازمان:

۱- روش مبتنی بر تأمین هدف: در این روش ابتدا باید اهداف را شناخت؛ و سپس میزان هدف‌های تأمین شده را اندازه‌گیری کرد.

۲- روش مبتنی بر تأمین منابع: در اجرای این روش به بخش مصرف (بخش ورودی سازمان توجه شود) از دیدگاه سیستمی، اثربخشی سازمان به این صورت تعریف می‌شود: توانایی شرکت (چه مطلق و چه نسبی) در بهره‌برداری از محیط خود، در راه تحصیل و تأمین منابع ارزشمند و کمیاب.

۳- روش مبتنی بر فرایند درونی: در این روش، اثربخشی یعنی میزان سلامت و کارایی

سازمان. یک سازمان کارآمد، فرایند درون سازمانی یکپارچه بی دغدغه و هماهنگ دارد.

۴- روش مبتنی بر تأمین رضایت گروه‌های ذینفع: گروه‌های ذینفع، یکی از گروه‌های خارج از سازمان یا سازمان دیگری است؛ که در عملکرد سازمان نقش و سهمی دارد. بستانکاران، عرضه کنندگان مواد اولیه، کارکنان و صاحبان شرکت از جمله افراد و گروه‌های ذینفع هستند.

۵- روش مبتنی بر ارزش‌های رقابتی که شاخص‌های این روش عبارتند از: کانون توجه، یعنی اینکه آیا ارزش‌های مورد نظر مربوط به مسایل بیرونی یا درونی سازمان است؟ اگر توجه به درون سازمان متمرکز شود، به مسائل رفاه و بهبود کارایی کارکنان توجه شده است. ولی اگر به مسائل بیرون سازمان توجه شود؛ سازمان از نظر محیط مورد توجه قرار می‌گیرد (دفت، ۱۳۷۷: ۱۱۰-۱۰۲).

تاریخچه مواد مخدر در جهان

دوران قبل از میلاد تا پایان قرن هجدهم

انسان‌های ما قبل تاریخ، مواد افیونی و مخدر یا حداقل تریاک را به خوبی می‌شناختند؛ و از خواص آن آگاه بودند. احتمالاً تریاک نخستین دارویی بود؛ که انسان آن را کشف کرده و چون یافتن آن در طبیعت به سادگی ممکن است. باقیمانده‌هایی از کشت خشخاش مانند دانه‌ها و گرزهای آن که از چهار هزار سال قبل از میلاد در دهکده‌های سوئیس به دست آمده، در گذشته محققین معتقد بودند؛ اطلاعات راجع به تریاک، عمدتاً از مصر به آسیای صغیر و از آنجا به دنیای قدیم راه یافته است، ولی اکتشافات در سوئیس این نظریه را تا اندازه‌ای مردود می‌سازد. در حال حاضر چنین به نظر می‌رسد؛ که اسرار تریاک از شرق اروپا در منطقه بالکان و دریای سیاه به جنوب و از آنجا به غرب راه یافته باشد. تا پایان هزاره دوم پیش از میلاد تمام اروپا، خاورمیانه و شمال آفریقا تریاک را می‌شناختند. از لوحه‌های طبی، که در دوره آسوری‌ها در کتابخانه پادشاه بابل (آشوربانی پال) به دست آمده؛ معلوم شده از یکصد و پانزده ترکیب گیاهی دارویی، چهل و دو ترکیب حاوی تریاک بوده است. با همه این احوال اولین نمونه تریاک از مقبره «چا» در مصر بدست آمده است؛ که تاریخ آن به پانزده قرن قبل از میلاد می‌رسد (بوت مارتین، ۱۳۸۰: ۶۰-۱۵).

دوران معاصر

در قرن نوزدهم، تریاک در غرب اروپا، انگلیس و آمریکا، همان اندازه مصرف می‌شد؛ که امروزه اسپرین و دیگر مسکن‌ها، مصرف می‌شود. مصرف بی رویه تریاک و شنیدن

ارقام آن در داخل انگلیس و آنچه به خارج صادر می‌شد، باعث وحشت می‌شود. بین سال‌های ۱۸۵۹-۱۸۳۱ مصرف داخلی، رشد سالانه ۲/۴ درصدی داشت. واردات تریاک در سال ۱۸۳۰ که تقریباً ۴۱ هزار کیلو بود؛ در سال ۱۸۴۰ به ۱۲۷ هزار کیلو در سال رسید. صادرات تریاک از انگلستان به کشورهای دیگر که بیش از نیمی از آن به آمریکا بود؛ در همین مدت از ۱۸ هزار کیلو در سال، به ۶۸ هزار کیلو رسید. با وجود تولید تریاک، در هندوستان که قسمت اصلی آن تحت نظارت انگلیسی‌ها بود. بین سال‌های ۱۸۶۹-۱۸۲۷ بیش از ۸۰ درصد تمام تریاک‌های وارداتی انگلستان را، تریاک ترکیه تشکیل می‌داد؛ حتی بعد از باز شدن بازار تریاک از ایران به انگلستان، تریاک ایران یا مستقیماً از ایران به انگلستان صادر می‌شد، و یا نخست به قسطنطنیه رفته و در آنجا این محصول را طوری بسته بندی می‌کردند، که مانند تریاک ترکیه باشد. در بریتانیا بنادر لیورپول، دوور و بریستول، همگی بنادر مهم ورود و خروج تریاک بودند. اما مرکز تجارت تریاک نه تنها در انگلستان، بلکه برای تمام اروپا، شهر لندن بود. در این شهر یک کارتل از واردکنندگان، تمام معاملات را از همه جهت تحت نظر و کنترل داشتند (بوت مارتین، ۱۳۸۰: ۱۸۳-۸۹).

تاریخچه مواد مخدر در ایران

تریاک و حشیش از جمله مواد مخدری هستند؛ که بومی آسیای مرکزی و فلات ایران بوده و در ادوار گذشته تاریخ به طور وحشی؛ در این سرزمین به عمل می‌آمده است. در ایران باستان، در کتاب اوستا از گیاه کانابیس (شاهدانه) به عنوان یک ماده بی‌حس‌کننده نام برده شده، اما علی‌رغم این امر ایرانیان در دوران قدیم به مواد مخدر معتاد نبودند (دانش، ۱۳۶۹: ۲۰۶).

اساساً استفاده از تریاک تا زمان تشکیل دولت صفویه (۹۰۷ تا ۱۱۴۸ ه.ق) رواج چشمگیری نداشت. عواملی که سبب اشاعه اعتیاد به تریاک در عصر صفویه شد (اسعدی، ۱۳۸۱: ۱۲۹-۱۲۷).

از آنجایی که صدور مواد مخدر از خاور دور به نقاط مختلف جهان، بایستی از ایران و ترکیه صورت می‌گرفت؛ لذا در گسترش اعتیاد در این مناطق نیز اهتمام وافر به عمل آمد. در این میان ناآگاهی و پایین بودن رشد فرهنگی جامعه، نیز عامل مؤثری در جهت بهره‌برداری استعمارگران برای گسترش کشت خشخاش و اعتیاد به تریاک گردید (غنجی، ۱۳۸۵: ۵۴).

خاندان پهلوی فعالیت‌های مربوط به قاچاق مواد مخدر را در ابعاد وسیع به همراه سرمایه‌گذاری‌های چند میلیون دلاری به انجام رساندند. میلیارد‌ها دلار، تریاک از طریق

افغانستان و ترکیه خریداری می‌شد؛ که قسمتی از آن به طور خام در بازار داخلی ایران به فروش می‌رسید و قسمت دیگری در لابراتوارهای مخفی تهران به هروئین تبدیل شده و علاوه بر عرضه در بازارهای داخلی در خط توزیع شبکه بین المللی قرار گرفته و به اروپا و امریکا می‌رفت. پس از پیروزی انقلاب اسلامی ایران، استعمارگران که دست خود را کوتاه می‌دیدند؛ برای نابودی انقلاب یا کنترل آن، اشاعه بیشتر مواد مخدر را به عنوان یکی از حرب‌ها بکار گرفتند. اما آگاهی رهبر کبیر انقلاب اسلامی (ره) باعث شد؛ که ایشان در سخنان تاریخی خود این مسائل را بازگو کنند. ایشان فرمودند: «شما این مسئله را اتفاقی ندانید؛ که من باب اتفاق، یک دسته ای هروئین فروش شده اند، و دسته ای دیگر هم مبتلا شده اند، این هم توطئه ای است، که قدرت‌های بزرگ به وسیله آن به ما ضربه می‌زنند» (غنجدی، ۱۳۸۶: ۵۶).

شورای انقلاب در تاریخ ۱۳۵۹/۳/۱۹ با تصویب تشدید مجازات مرتکبین جرایم مواد مخدر و اقدامات تأمینی و درمانی، فصلی نو در مبارزه با مواد مخدر گشود. طبق این قانون سهمیه تریاک معتادان مجاز، لغو و دوره ای به مدت ۶ ماه، جهت ترک اعتیاد معین گردید و پس از آن تاریخ، اعتیاد جرم و معتاد مجرم شناخته شد. همچنین برای کسانی که مکان استعمال مواد مخدر دایر کنند، مصادره اموال و مجازات مشخصی وضع شد. کلیه زمین‌های کشاورزی که پیش از انقلاب تحت کشت خشخاش قرار داشت؛ پس از ابلاغ این مصوبه تاکنون کشت نگردیده، و اگر به صورت خودرو هم در نقاط کشور یافت می‌شد، سریعاً توسط نیروی انتظامی امحاء می‌گردید. با تمام تدابیر اتخاذ شده، استکبار جهانی در مواجهه شدید با اقدامات جمهوری اسلامی ایران با سرمایه گذاری بیشتری به سازماندهی و تسلیح گروه‌های قاچاق دست زد. ثمره این حرکت، ظهور قاچاقچیان بسیار مجهز و کاروان‌های کاملاً مسلح بود. مجمع تشخیص مصلحت نظام در تاریخ ۱۳۶۷/۸/۳، قانون مبارزه با مواد مخدر را با کارایی بالاتر به تصویب رساند، که بر اساس آن ستادی به ریاست بالاترین و عالی‌ترین مقام قوه مجریه تشکیل و امر مبارزه با مواد مخدر، منحصرأ برعهده آن گذارده شد. با تشکیل این ستاد که نقطه عطفی در مبارزات جمهوری اسلامی ایران با قاچاق مواد مخدر و اعتیاد محسوب می‌گردید (غنجدی، ۱۳۷۳: ۱۰-۹).

تاریخچه مواد مخدر در افغانستان

کشت خشخاش از زمان‌های خیلی قبل در افغانستان رواج داشته که کماکان آن را به دوره امپراطوری و اقتدار اسکندر کبیر قبل از میلاد ارتباط می‌دهند. در زمان سلطنت محمد ظاهر شاه بیشترین مصرف‌کنندگان تریاک در ولایت بدخشان بوده و بعداً به تدریج به

طرف ولایات شمال و به خصوص بین اقوام ازبک شیوع پیدا کرد (پاینده، ۱۳۸۵: ۵۱-۵۰). کشور افغانستان از نیمه دوم سال ۱۹۹۰ به قطب اصلی کشت خشخاش و تولید غیر قانونی تریاک و هروئین تبدیل شده است. از جمله دلایل افزایش تولید مواد مخدر در افغانستان می توان به: عدم ثبات در افغانستان، حضور نیروهای بیگانه و تمرکز فعالیت آن‌ها در جهت اهداف استعماریشان و همچنین بی توجهی به امر مبارزه با مواد مخدر، درگیر شدن مسئولین ارشد دولت افغانستان در امر قاچاق، نقش آفرینی درآمدهای حاصله در اقتصاد نابسامان، فقر و بیکاری و بهره برداری سرویس‌های اطلاعاتی کشور پاکستان و دول غربی از درآمدهای نامشروع قاچاق اشاره کرد (زاهدیان، ۱۳۸۶: ۱۸).

مواد مخدر و اعتیاد از دیدگاه اسلام

در اسلام روایات و احادیث بسیاری در مورد ضرر رسیدن به بدن و مال مسلمانان وجود دارد؛ که از مجموع آنها این حکم کلی استنباط می‌شود، که مصرف مواد مخدر در صورتی که ضرر و زیانی داشته باشد، استعمال آن حرام و نامشروع است (شاکرمی، ۱۳۶۸: ۸۱).

طبقه بندی انواع مواد مخدر

مواد مخدر از تنوع زیادی برخوردار است؛ به گونه ای که بر مبنای کنوانسیون‌های بین المللی، ماده ۲۶۶ مخدر تحت کنترل قرار دارد. بر اساس گزارش اداره کل مطالعات و پژوهش‌های ستاد با مواد مخدر، تا کنون قریب ۹۹۹ ماده مخدر، محرک زاء، توهم زا و آرام بخش شناسایی شده است؛ که به انحاء مختلف مورد استفاده واقع می‌شود (مرتضوی، ۱۳۸۲: ۲۳).

شیوه‌های قاچاق مواد مخدر در ایران

قاچاقچیان و دست اندرکاران مواد مخدر از هر حيله و نیرنگی در جهت مقاصد شوم خود و حمل مخفیانه مواد استفاده به عمل می‌آورند. شگردهایی که برای حمل و توزیع مواد مخدر، مورد استفاده مجرمین قرار می‌گیرد؛ بسیار متنوع و نامحدود است. آنها دائماً در حال ابداع و استفاده از شیوه‌های جدید هستند، تا بتوانند حتی المقدور مأمورین را بفریبند (قربان حسینی، ۱۳۶۸: ۵۸).

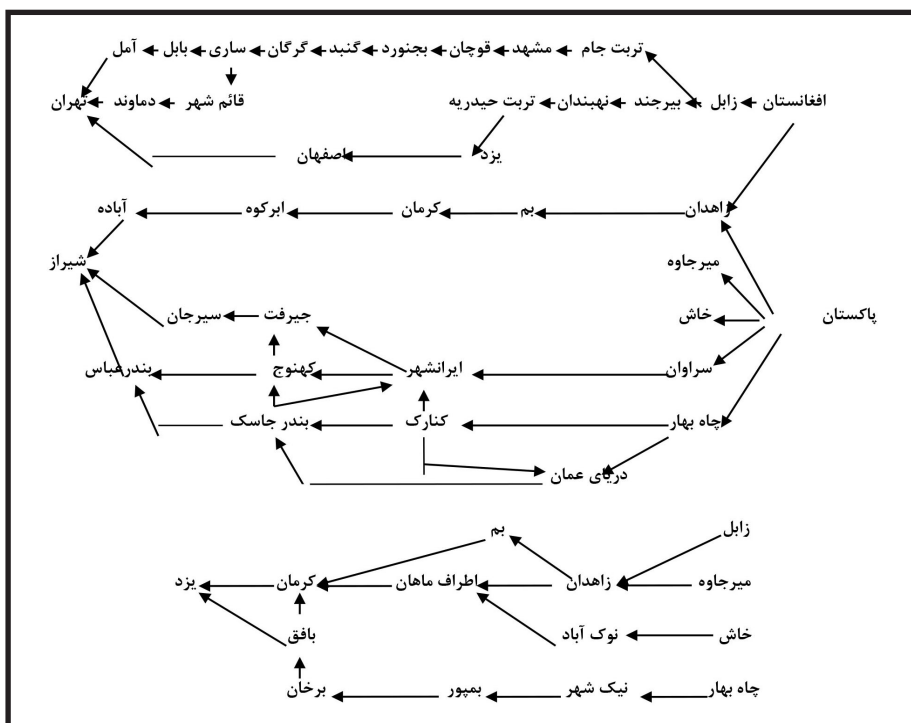
مسیر ترانزیت مواد مخدر در ایران

- افغانستان به زابل - بیرجند - تربت جام - مشهد - قوچان - بجنورد - گرگان - ساری - بابل - آمل - تهران

- افغانستان به زابل - بیرجند - نهبندان - تربت حیدریه - مشهد - بجنورد - گرگان - ساری - قائم شهر - تهران؛
- افغانستان به زابل - بیرجند - نهبندان - تربت حیدریه - یزد - اصفهان - تهران؛
- افغانستان به زابل - بم - اطراف ماهان - کرمان - یزد - تهران یا اصفهان؛
- افغانستان به زاهدان - بم - کرمان - یزد - اصفهان - تهران؛
- افغانستان به زاهدان - بم - کرمان - ابرکوه - آباد - شیراز؛
- پاکستان به میرجاوه - زاهدان - بم - اطراف ماهان - کرمان - یزد؛
- پاکستان به خاش - نوک آباد - اطراف ماهان - کرمان - یزد؛
- پاکستان به سراوان - ایرانشهر - کهنوج - کرمان - جیرفت - بندرعباس - شیراز؛
- پاکستان به چاه بهار - کنارک - ایرانشهر - کهنوج - بندرعباس - شیراز؛
- پاکستان به چاه بهار - کنارک - بندر جاسک - کهنوج - بندرعباس - شیراز؛
- پاکستان به چاه بهار - دریای عمان - بندر جاسک - کهنوج - بندرعباس - شیراز؛
- پاکستان به چاه بهار - دریای عمان - بندر جاسک - بندرعباس - شیراز؛
- پاکستان به چاه بهار - نیک شهر - بمپور - اطراف ماهان - کرمان - یزد؛ (پلیس مبارزه با مواد مخدر ناجا، آخرین وضعیت مواد مخدر در منطقه، ۱۳۸۵)

شکل ۱: مسیرهای ترانزیت مواد مخدر در ایران

شیوه‌های جهانی مبارزه با مواد مخدر

از آنجایی که هر کالایی از دست تولید کننده به دست مصرف کننده برسد؛ باید مراحل را پشت سر بگذارد. در فرآیند تولید و مصرف، هر کالایی باید مراحل حمل و نقل، نگهداری و فروش را طی کند. مواد مخدر نیز به عنوان یک کالای ممنوعه و سودآور، ناگزیر به طی این مراحل است. اما ممنوعیت خرید، فروش، نگهداری و حمل و نقل مواد مخدر از یک سو و ضرورت حمل و نگهداری و فروش آن برای قاچاقچیان از سوی دیگر سبب گردیده است؛ که جاسازی و حمل و نقل مواد مخدر برای سوداگران مرگ حائز اهمیت بسیاری باشد (اردبیلی، ۱۳۸۳: ۵۴).

الف) شیوه بازرسی انتظامی یا عملیات آشکار: بازرسی در اصطلاح انتظامی عبارت است از: کاوش و جستجو برای به دست آوردن مواد مخدر و یا هر نوع اشیای غیرمجاز. شاید بتوان گفت؛ شیوه بازرسی انتظامی، گسترده ترین، متداول ترین شیوه پلیس کشورهای جهان در کشف مواد مخدر است. دلیل آن هم، قابلیت و مورد استفاده قرار گرفتن هر گونه شیئی در جاسازی و حمل مواد مخدر و یا هرگونه کالای ممنوعه است. در هر صورت، اشیای ممنوعه و غیرمجاز و قاچاق، ناگزیر باید بسان کالاهای مجاز، حمل و جا به جا شده و در نهایت به فروش و به دست مصرف کننده برسد. حال ممکن است کالای قاچاق در یکی از موارد زیر باشد:

وسيله نقلیه، نفر، محموله، مکان، که بازرسی هریک از آنها معمولاً با مجوز قضایی و یا بنا به مأموریت ذاتی پلیس هر کشوری، برابر دستورالعمل‌ها و بخشنامه‌های صادره انجام می‌شود. (غنجی، ۱۳۸۶: ۱۱۰)

ب) شیوه عملیات اطلاعاتی یا پنهان: در مقابل عملیات انتظامی یا آشکار، عملیات اطلاعاتی یا پنهان، در کشف مواد مخدر می‌باشد. در این شیوه مأموران اجرایی با رعایت کلیه مقررات و ضوابط، در قالب دستورالعمل‌ها و بخشنامه‌های اداری و تخصصی سازمانی و با اخذ مجوز قضایی از محاکم و معمولاً با لباس سویل (غیرنظامی) در شناسایی و کشف عناصر فعال در امر قاچاق مواد مخدر مبادرت می‌کنند. این نوع عملیات به خاطر پیچیدگی و سازمان یافتگی کارکرد گروه‌های قاچاق طراحی و اجرا می‌شود (غنجی، ۱۳۸۶: ۱۱۴).

ج) شیوه رزمی - تاکتیکی: این شیوه در همه کشورهای جهان عمومیت ندارد. ضرورت طراحی و اجرای این گونه عملیات‌ها عمدتاً به خاطر شرایط و ویژگی‌های خاص منطقه جغرافیایی است. شاید در جهان تعداد کمی از کشورها باشند؛ که ناگزیر به اجرای این شیوه در مبارزه با مواد مخدر شوند. قرارگاه‌ها و هنگ‌های مرزی نیروی انتظامی

جمهوری اسلامی ایران برای مقابله با این گروه‌ها که ممکن است؛ در قالب کاروان، شبکه و یا باند باشند، با استقرار بیش از ۴۰ هزار نفر نیرو در قالب گردان‌های عملیاتی و با تجهیزات تسلیحاتی، ارتباطاتی و ترابری مناسب با آمادگی کامل مشغول برقراری امنیت و انجام خدمت می‌باشند. البته باید اضافه کرد که به یمن حضور این یگان‌ها در سال‌های اخیر (۱۳۸۰ به بعد) امنیت قابل قبولی در شرق کشور برقرار شده است، شیوه‌های رزمی - تاکتیکی عبارتند از: اجرای گشت رزمی، اجرای کمین، ردزنی، درگیر شدن و پاکسازی مناطق آلوده از حیث تردد قاچاقچیان، تعبیه تله‌های انفجاری در مسیر عبور قاچاقچیان انجام عملیات رزمی - تاکتیکی، استخدام و بکارگیری چریک‌های محلی و... می‌باشد. در هر صورت باید تأکید کرد، این شیوه از مبارزه با مواد مخدر مربوط به کشورهایی است که موقعیتی شبیه موقعیت ایران را داشته باشند (غنجدی، ۱۳۸۴: ۲۱).

د) شیوه حمل و تحویل تحت نظارت یا تحویل کنترل شده: این شیوه پیش از آنکه به استناد ماده ۱۱ کنوانسیون ۱۹۸۸ مبارزه با مواد مخدر سازمان ملل، جنبه بین‌المللی به خود بگیرد، در این روش مأموران ویژه مبارزه با مواد مخدر که در مبادی ورودی کشورها نظیر نقاط مرزی، بندرها، فرودگاه‌ها و یا دفاتر پست یا گمرک مستقر هستند؛ پس از آگاهی از وجود محموله‌های مواد مخدر، روانگردان یا پیش سازها (مواد شیمیایی اولیه) با اطلاع و تحت نظارت مقام صلاحیتدار قضایی، درحالی که امکان کشف و توقیف محموله و دستگیری حاملان آن را دارند، اجازه می‌دهند که محموله مذکور وارد کشور و یا از آن خارج شود. از این زمان مأموران با انتقال اطلاعات خود به مأموران کشورهای مسیر و مقصد و جلب همکاری آنان، محموله مواد مخدر را تا مناطق تحویل، رهگیری و به منظور شناسایی سایر افراد شبکه قاچاق، اعم از دلالان و خریداران، حاملان محموله را تعقیب می‌کنند. علاوه بر شناسایی همه کسانی که در شبکه‌های درون و برون مرزی کشور به گونه ای دست اندرکار قاچاق مواد مخدر هستند؛ مأموران با توسل به این روش سعی می‌کنند، نقاط بارگیری و باراندازی و شگردهای گوناگون قاچاقچیان را در تهیه، حمل و اختفای مواد مخدر کشف کنند (اردبیلی، ۱۳۸۳: ص ۸).

یادآوری می‌نماید در ادبیات پلیسی ما از شیوه «حمل و تحویل تحت نظارت» به «نفوذ در شبکه حمل و نقل مواد مخدر» یا «بارکشی» استفاده می‌شود (غنجدی، ۱۳۸۶: ۳۵۰).

ه) شیوه عملیات روانی: به مفهوم عام، به شیوه‌ها، روش‌ها و فنون روانی، سیاسی، اطلاعاتی و... اطلاق می‌شود؛ که نهادها، گروه‌ها و دولت‌ها با بهره‌گیری نظام مند و برنامه ریزی شده از آنها می‌کوشند، تا در سطوح مختلف محلی، ملی یا بین‌المللی بر روحیه، انگیزه‌ها، نگرش‌ها و هیجانات گروه‌های آماج اعم از دشمن، بی طرف یا دوست

تأثیر بگذارند و آنها را ترغیب به انجام یا عدم انجام تنش‌ها یا کنش‌های معینی نمایند. در مأموریت مبارزه با مواد مخدر به ویژه در بعد انتظامی، عملیات روانی به منظور تأثیرگذاری بر نظرات، احساسات و عملکرد نیروهای خودی و ایجاد ترس و دلهره برحریف صورت می‌گیرد. عملیات روانی در این حوزه موجب آگاهی و ایجاد انگیزه مثبت در نیروها و تنویر افکار عمومی می‌شود؛ تا در برابر عناصر حریف موضع مناسب اتخاذ کنند (همان: ۱۲۵).

رویکردهای مبارزه با مواد مخدر

(۱) از جنبه رویکرد به جرایم.

(الف) مقابله با کشت و تولید مواد مخدر.

(ب) مقابله با ورود و حمل و ترانزیت مواد مخدر.

(ج) مقابله با توزیع مواد مخدر.

(د) مقابله بامصرف (غنجی، ۱۳۸۶: ۱۰۷).

(۲) از جنبه رویکرد عملیاتی.

(الف) عملیات انتظامی: این شیوه عملیات به صورت دائم و مقطعی توسط مأموران مبارزه با مواد مخدر، با استفاده از آموزش‌های تخصصی، امکانات و تجهیزات پلیسی و بهره‌گیری از تجربیات سال‌ها خدمت در مبارزه با مواد مخدر انجام می‌پذیرد؛ که اهم آن عبارتند از:

- بازرسی بدنی افراد مشکوک به حمل مواد مخدر؛

- چهره زنی و شناسایی عوامل حمل و توزیع؛

- بازرسی وسایل نقلیه و کشف جاسازی‌ها؛

- بازرسی وسایل همراه مسافران؛

- پاکسازی نقاط آلوده از وجود توزیع‌کنندگان و مصرف‌کنندگان؛

- عکسبرداری و رادیولوژی از عناصر مشکوک به حمل به روش بلع و انباری؛

- استفاده از دستگاه‌های (ایکس ری) برای تشخیص جاسازی در اثاثیه و بار مسافران؛

- بهره‌گیری از سگ‌های مواد یاب در کشف جاسازی‌های مواد مخدر؛

- اجرای عملیات گشت درحوزه استحفاظی هر منطقه بویژه در نقاط آلوده؛

(ب) عملیات اطلاعاتی: هر نوع اقدامی علیه قاچاقچیان مواد مخدر بدون بهره‌گیری از اخبار پرورش یافته و اطلاعات دقیق کورکورانه به دام حریف افتادن است. بنابراین این یکی از مهم‌ترین اقدامات در مبارزه با مواد مخدر، فعالیت‌های اطلاعاتی است.

با بهره‌گیری از این اقدامات اطلاعاتی است؛ که می‌توان بدون دادن کوچکترین تلفات انسانی، در شبکه‌های تهیه، حمل و ترانزیت مواد مخدر نفوذ کرد.

اهم اقدامات اطلاعاتی به شرح ذیل است:

- شناسایی باندهای تهیه و توزیع مواد مخدر؛
 - عامل یا مخبرگیری از عناصر تهیه و توزیع نفوذ در باندها و شبکه‌ها؛
 - نفوذ در شبکه‌های حمل و توزیع و ترانزیت؛
 - اجرای عملیات تعقیب و مراقبت؛
 - ردزنی و ردیابی؛
 - بازرسی خودرو، نفر، محموله‌ها و نقاط ثابت؛
 - تهیه شناسنامه اطلاعاتی (غنجدی، ۱۳۸۶: ۱۰۸).
- ج) عملیات تاکتیکی (شبه نظامی): این نوع عملیات به جهت شکل آن بیشتر در برخورد با عناصر ورود مواد مخدر در شرق کشور و با استفاده از انواع سلاح‌های نیمه سنگین در مناطق کویری یا کوهستانی مورد استفاده قاچاقچیان صورت می‌گیرد؛ و به طور خلاصه در این نوع عملیات‌ها، نیروها با شناخت و ردزنی مسیرهای تردد کاروان‌ها و گروه‌های قاچاق مواد مخدر با اجرای کمین به نبرد علیه آنها می‌پردازند. نمونه این عملیات‌ها به شرح زیر است:
- اجرای گشت‌های رزمی در مناطق مشکوک به تردد گروه‌های قاچاق مواد مخدر؛
 - ایجاد کمین در مسیرهای عبور قاچاقچیان در مناطق کویری و کوهستانی؛
 - درگیر شدن با قاچاقچیان و کاروان‌های مسلح مواد مخدر؛
 - پاکسازی مناطق آلوده از حیث تردد قاچاقچیان برای تهیه آذوقه و دریافت طلب‌های ناشی از معامله مواد مخدر؛
 - استخدام و بکارگیری چریک‌های محلی؛
 - تعبیه تله‌های انفجاری در مسیر عبور اشرار و قاچاقچیان مسلح مواد مخدر (غنجدی، ۱۳۸۳: ۲۷).

اقدامات مبارزه با مواد مخدر در ایران بعد از انقلاب اسلامی

- ۱) تصویب و تشدید مبارزه با مواد مخدر؛
- ۲) امحای کشت و تولید مواد مخدر در داخل کشور؛
- ۳) تشکیل ستاد مبارزه با مواد مخدر ریاست جمهوری؛
- ۴) اجرای عملیات‌ها و مانورهای پیاپی در جهت پاکسازی نقاط آلوده؛
- ۵) اعلام منطقه ممنوعه در قسمت‌هایی از مرز شرقی؛

۶) سرمایه‌گذاری جدی در واحدهای مبارزه با مواد مخدر از جهت ساختمانی، فنی، اطلاعاتی، لجستیکی؛

۷) گسترش همکاری‌های منطقه‌ای و بین‌المللی؛

۸) گسترش فعالیت‌های علمی، تبلیغی، از طریق رسانه‌ها (صدا و سیما و مطبوعات و...);

۹) ارتقای سطح کیفی آموزش علمی و عملی مأمورین مبارزه با مواد مخدر؛

۱۰) پرداخت حق‌الکشف (کاهش مشکلات مالی مأمورین اجرایی و درمان‌نگه داشتن آنان از انحرافات و ایجاد انگیزه خدمتی بیشتر)؛

۱۱) ایجاد موانع فیزیکی در جهت انسداد مرز شرقی در مسیر ورود کاروان‌های قاچاق مواد مخدر مانند: حفر کانال، بستن تنگه‌ها و معابر ورودی کاروان‌های خودرویی قاچاقچیان، احداث جاده‌های مرزی جهت تردد نیروهای انتظامی، افزایش پاسگاه‌های مرزی، احداث برجک‌های دیده‌بانی در طول نوار مرز شرقی، استقرار و تجهیز قرارگاه‌های تاکتیکی در نواحی شرق کشور، ایجاد گلوگاه‌های ایست و بازرسی (www.police.ir).

چالش‌های فراروی ایران در مبارزه با ترانزیت و قاچاق مواد مخدر:

- ۱- کشت وسیع و تولید انبوه مواد مخدر در افغانستان؛
- ۲- گستردگی مرزی با پاکستان و افغانستان و با سایر همسایگان؛
- ۳- هزینه‌بر بودن مبارزه، به ویژه در انسداد، استحکام و کنترل مرزها؛
- ۴- قاچاقچیان بین‌المللی، منطقه‌ای و بعضی از افراد بومی؛
- ۵- بازار پر رونق مواد مخدر در کشورهای اروپا، آمریکا و آفریقا؛
- ۶- مجاورت با مراکز تجاری منطقه‌ای از جمله دبی و بحرین و مسئله تطهیر پول؛
- ۷- وجود مشترکات قومی، فرهنگی و خویشاوندی در مرزهای شرق کشور؛
- ۸- سودآور بودن تجارت قاچاق مواد مخدر؛
- ۹- سرریز شدن مواد مخدر به داخل کشور و افزایش عرضه و تقاضای سوء مصرف مواد؛
- ۱۰- هزینه‌های فردی و اجتماعی مبارزه با ترانزیت؛
- ۱۱- اجتناب‌ناپذیر بودن انتقال مواد مخدر تولید شده در افغانستان به سایر مناطق جهان (مرتضوی، ۱۳۸۲: ۲۲۵).

مسیرهای ورودی مواد مخدر به استان کرمان

باندها و گروه‌های مسلح مواد مخدر در استان کرمان، از ۳ مسیر عمده و چندین مسیر فرعی و جاده‌ای برای انتقال محموله‌های خود استفاده می‌کنند.

۱) مسیر شمال استان: این مسیر از شمالی ترین مناطق نصرت آباد و غرب زابل آغاز و به سمت مرزهای استانی در شمال کرمان و جنوب خراسان جنوبی (از خلاء بوجود آمده بین استان‌ها و موقعیت جغرافیایی کویر لوت که معمولاً خالی از سکنه است)، به سمت ارتفاعات شمال شرقی و شرق شهرستان‌های راور و کرمان و در نهایت به استان‌های یزد، خراسان رضوی و خراسان جنوبی منتهی می‌شود. ضمناً بخشی از محموله‌های ترانزیت، در جاده‌های دور افتاده و خلوت در محورهای اصلی، به خصوص استان یزد و جاده طبس به کامیون‌های بزرگ تحویل می‌شود.

۲) مسیر میانی: این مسیر، در حال حاضر فعال ترین و مهم ترین مسیر محسوب، که از ارتفاعات پیر سوران که مرکز اسکان باندها و گروه‌های مسلح مواد مخدر است؛ آغاز می‌شود. از این ارتفاعات راه‌های متعددی به روستاهای شهرستان بم، جیرفت و ارتفاعات جبال بارز منتهی می‌شود.

۳) مسیر جنوبی استان: این مسیر از مناطق آلوده شهرستان ایرانشهر به سمت شهرستان‌های جنوبی استان من جمله رودبار، عنبر آباد، جیرفت، قلعه گنج، منوجان و کهنوج، آغاز و در نهایت وارد ارتفاعات بشاگرد استان هرمزگان می‌شود.

۴) مسیرهای جاده ای: در ورودی‌های شرق استان، مهمترین مسیرهای جاده ای در حمل و نقل مواد مخدر اعم از جاسازی شده و یا به صورت گروه‌های مسلح، بشرح ذیل می‌باشد:

الف) جاده زاهدان به کرمان: اولین و مهم ترین جاده در بحث حمل و نقل مسلحانه و جاسازی شده در شرق کشور است.

ب) جاده فهرج - رستم آباد - بروات - بم: از این مسیر، معمولاً پس از انتقال مواد مخدر توسط گروه‌های مسلح، به صورت کاروانی در شکل خودرویی یا موتوری استفاده می‌شود.

ج) جاده بم - کرمان: در این مسیر بیشترین آمار به فعالیت خودروهای مسلح مواد مخدر اختصاص دارد. به این دلیل که، تعدادی از باراندازهای مهم، در محدوده شهر بم تا پاسگاه ایست بازرسی مرصاد، واقع شده اند.

د) - جاده بم - جیرفت - دلفارد: یکی دیگر از مسیرهای جاده ای است؛ که با استفاده از جاده‌های روستایی و فرعی متعدد به سمت کهنوج، قلعه گنج، منوجان، هرمزگان و عنبرآباد، جیرفت و کرمان و یا از جیرفت به سمت بافت، سیرجان و خارج از استان مورد استفاده قرار می‌گیرد.

۵) ایست و بازرسی‌های مصوب شورای امنیت کشور:

- ۱- ایست و بازرسی منوجان در محور کهنوج- رودان؛
- ۲- ایست و بازرسی چشمه شور در محور کرمان- طبس؛
- ۳- ایست و بازرسی مرصاد در محور بم - کرمان؛
- ۴- ایست و بازرسی بهادرآباد در محور جیرفت- کهنوج (بولتن‌های اطلاعاتی استان کرمان).

روش تحقیق

روش‌شناسی تحقیق حاضر از نظر نوع، کاربردی و از نظر روش‌های کمی گردآوری داده‌ها، توصیفی از نوع پیمایشی است که در آن سعی بر مطالعه و توصیف مدیریت تبادل اطلاعات و ابعاد آن و میزان تاثیرگذاری بفرایند کشف جرم می‌باشد که مورد بررسی قرار گرفته است.

جامعه و نمونه آماری

جامعه آماری این تحقیق، گروهی از نخبگان و صاحب نظران در زمینه مبارزه با مواد مخدر، شامل فرماندهان انتظامی و مسئولین مبارزه با مواد مخدر استان کرمان (به نحوی که در این زمینه مسئولیت داشته یا درگیر هستند)، که تعداد آنها ۱۵۵ نفر در مرکز استان و ۱۶ شهرستان است. بدین منظور از فرمول کوکران استفاده و در نهایت ۱۰۲ نفر به عنوان نمونه تعیین گردید.

روش جمع آوری اطلاعات

- روش کتابخانه‌ای: در این پژوهش نیز برای تدوین ادبیات نظری، پیشینه تحقیق و مباحث نظری با استفاده از ابزار لازم شامل: مطالعه کتب، مجله‌ها، پایان نامه‌ها، جزوات آموزشی و مراجعه به کتابخانه‌های دانشگاهی، مراکز و مؤسسات آموزش عالی و نیز جستجوی اینترنتی اطلاعات مورد نیاز با استفاده از روش فیش برداری جمع آوری شده است.

- روش میدانی: از آنجایی که پژوهش حاضر با ماهیت توصیفی- پیمایشی از انتخاب جامعه و نمونه آماری ضمن انجام مصاحبه با اهل خبره و کارشناسان، برای جمع آوری اطلاعات مورد نظر در بحث مبانی نظری و ادبیات تحقیق به منظور آزمون فرضیات با استفاده از پرسشنامه از جامعه آماری نظر سنجی گردیده است.

یافته‌های تحقیق

یافته‌های توصیفی

تعداد پرسشنامه ای را که نمونه آماری به آن پاسخ داده اند ۱۰۲ عدد بوده که مشخص می‌گردد کل جامعه آماری نسبت به تکمیل پرسشنامه و آنهم کل سؤال‌ها اقدام نموده اند. آلفای کرونباخ محاسبه و حاصل آن ۰/۷۹۲ درصد شد، که برای پرسشنامه خود ساخته نتیجه ای خوب و مطلوبی است. بیشترین افراد را امیران و افسران ارشد و بعد از آنها افسران جزء سپس درجه داران و در این میان کمترین افراد را کارمندان تشکیل داده اند. اکثر پاسخ دهندگان دارای مدرک تحصیلی کارشناسی و کمترین افراد در سطح دیپلم بوده اند، در عین حال ۹۰/۲۳٪ افراد دارای مدارک عالی و دانشگاهی بوده اند.

سنوات خدمت بیشتر افراد بین ۸ تا ۱۶ سال است که با سیستم‌های اطلاعاتی ناجا و فرایند کشف جرم آشنایی و یا کاربری داشته اند. خبرگان و کارشناسان را از نظر موضوع شغل مدیریتی بیشتر مدیران اجرایی و عملیاتی و در رده بعد مدیران میانی تشکیل می‌دهند. لذا می‌توان نتیجه گرفت که اکثر افراد را مدیران میانی و اجرایی تشکیل داده اند که این تعداد از جامعه به طور کامل مأموریت‌ها و نیازهای اطلاعاتی سازمان را در عملیات لمس نموده اند.

یافته‌های استنباطی

الف) فرضیه اول: شیوه‌های انتظامی فرماندهی انتظامی استان کرمان در مقابله با قاچاق مواد مخدر مؤثر بوده است.

برای بررسی این فرضیه از آزمون رگرسیون استفاده نموده ایم و نتایج ذیل بدست آمده است: $F=208,78$

جدول ۲: نتایج آزمون رگرسیون تأثیر شیوه‌های انتظامی

متغیر تأثیرگذار	تعداد	مقدار T	F	R	R ²	B	Beta	سطح معنی دار
شیوه های انتظامی	۱۰۲	۱۴,۴۴	۲۰۸,۷۸	۰,۸۲۲	۰,۶۷	۴,۸	۰,۸۲۲	۰۰۰

با توجه به اینکه مقدار $R=0.822$ و سطح معنی داری کوچکتر از ۰.۰۵ است؛ و همچنین مقدار $T=14.44$ و $F=208.78$ می‌باشد، نتیجه می‌گیریم، که بین دو متغیر شیوه‌های انتظامی و مقابله با قاچاق مواد مخدر رابطه مستقیم و ناقص وجود دارد، و ضریب ۰,۶۷.

$2R=$ (ضریب تشخیص) نشان می‌دهد ۶۷ درصد تغییرات مقابله با قاچاق مواد مخدر ناشی از تغییر در شیوه‌های انتظامی می‌باشد.

ب) فرضیه دوم: شیوه‌های اطلاعاتی فرماندهی انتظامی استان کرمان در مقابله با قاچاق مواد مخدر مؤثر بوده است.

برای بررسی این فرضیه از آزمون رگرسیون استفاده نموده ایم و نتایج ذیل بدست آمده است: $F=۸۵,۲۸$

جدول ۳: نتایج آزمون رگرسیون تأثیر شیوه‌های اطلاعاتی

متغیر تأثیرگذار	تعداد	مقدار T	F	R	R ²	B	Beta	سطح معنی دار
شیوه‌های اطلاعاتی	۱۰۲	۵,۱۶	۸۵,۲۸	۰,۶۷۸	۰,۴۶۰	۴,۱۱	۰,۶۷۸	۰۰۰

با توجه به اینکه مقدار $R=۰,۶۷۸$ و سطح معنی داری کوچکتر از ۰,۰۵ است؛ و همچنین مقدار $T=۵,۱۶$ و $F=۸۵,۲۸$ می‌باشد، نتیجه می‌گیریم، که بین دو متغیر شیوه‌های اطلاعاتی و مقابله با قاچاق مواد مخدر رابطه مستقیم و ناقص وجود دارد، و ضریب $2R=۰,۴۶۰$ (ضریب تشخیص) نشان می‌دهد ۴۶ درصد تغییرات مقابله با قاچاق مواد مخدر ناشی از تغییر در شیوه‌های اطلاعاتی می‌باشد.

ج) فرضیه سوم: شیوه‌های رزمی تاکتیکی فرماندهی انتظامی استان کرمان در مقابله با قاچاق مواد مخدر مؤثر بوده است.

برای بررسی این فرضیه از آزمون رگرسیون استفاده نموده ایم و نتایج ذیل بدست آمده است: $F=۲۵۷,۷$

جدول ۴: نتایج آزمون رگرسیون تأثیر شیوه‌های رزمی - تاکتیکی

متغیر تأثیرگذار	تعداد	مقدار T	F	R	R ²	B	Beta	سطح معنی دار
شیوه‌های رزمی - تاکتیکی	۱۰۲	۹,۰۵	۲۵۷,۷	۰,۸۴۹	۰,۷۲	۰,۸۴۹	۰,۸۴۹	۰۰۰

با توجه به اینکه مقدار $R=۰,۸۴۹$ و سطح معنی داری کوچکتر از ۰,۰۵ است؛ و همچنین مقدار $T=۹,۰۵$ و $F=۲۵۷,۷$ می‌باشد، نتیجه می‌گیریم، که بین دو متغیر شیوه‌های رزمی - تاکتیکی و مقابله با قاچاق مواد مخدر رابطه مستقیم و ناقص وجود دارد، و ضریب $2R=۰,۷۲$ (ضریب تشخیص) نشان می‌دهد ۷۲ درصد تغییرات مقابله با قاچاق مواد مخدر ناشی از تغییر در شیوه‌های رزمی - تاکتیکی می‌باشد.

اولویت بندی فرضیه های تحقیق

در اینجا به منظور اولویت بندی فرضیه ها و تعیین مؤثرترین شیوه ها در مقابله با قاچاق مواد مخدر فرماندهی انتظامی استان کرمان در سال ۱۳۸۶ میانگین رتبه ای هر فرضیه محاسبه و فرضیه ها به ترتیب اولویت اثرگذاری، در جداول زیر مرتب گردید.

جدول ۵: اولویت بندی شیوه ها جدول ۶: اولویت بندی بر اساس میانگین رتبه ای

اولویت	شیوه ها	میانگین رتبه
۱	رزمی - تاکتیکی	۱,۷۶
۲	انتظامی	۱,۸۱
۳	اطلاعاتی	۲,۴۳

R	شیوه ها	اولویت
۰,۸۴۹	رزمی - تاکتیکی	۱
۰,۸۲۲	انتظامی	۲
۰,۶۷۸	اطلاعاتی	۳

بحث و نتیجه گیری

با توجه به نتایج بدست آمده از سؤالات تحقیق و با توجه به آزمون های رگرسیون و فریدمن ۳ فرضیه تحقیق، تأیید شده و همه آنها در مقابله با قاچاق مواد مخدر در استان کرمان در سال ۱۳۸۶ تأثیر داشته اند.

نتیجه گیری تحلیلی از فرضیه های تحقیق:

۱- فرضیه اول: شیوه های انتظامی فرماندهی انتظامی استان کرمان در مقابله با قاچاق مواد مخدر مؤثر بوده است.

با استناد به نتایج تحلیلی انجام شده و با عنایت به اینکه $R=۰,۸۲۳$ و سطح معنی داری کوچکتر از ۰,۰۵ است؛ نتیجه می گیریم، که بین دو متغیر شیوه های انتظامی و مقابله با قاچاق مواد مخدر رابطه مستقیم و ناقص وجود دارد، و ضریب تشخیص نشان می دهد که ۶۷ درصد تغییرات مقابله با قاچاق مواد مخدر، ناشی از تغییر در شیوه های انتظامی می باشد. بنابراین: فرضیه اول تحقیق مورد تأیید قرار می گیرد.

۲- فرضیه دوم: شیوه های اطلاعاتی فرماندهی انتظامی استان کرمان در مقابله با قاچاق مواد مخدر مؤثر بوده است.

با استناد به نتایج تحلیلی انجام شده و با عنایت به اینکه مقدار $R=۰,۶۷۸$ و سطح معنی داری کوچکتر از ۰,۰۵ است؛ نتیجه می گیریم، که بین دو متغیر شیوه های اطلاعاتی و مقابله با قاچاق مواد مخدر رابطه مستقیم و ناقص وجود دارد، و ضریب تشخیص نشان می دهد که ۴۶ درصد تغییرات مقابله با قاچاق مواد مخدر، ناشی از تغییر در شیوه های اطلاعاتی می باشد. بنابراین: فرضیه دوم تحقیق مورد تأیید قرار می گیرد.

۳- فرضیه سوم: شیوه‌های رزمی - تاکتیکی فرماندهی انتظامی استان کرمان در مقابله با قاچاق مواد مخدر مؤثر بوده است.

با استناد به نتایج تحلیلی انجام شده و با عنایت به اینکه مقدار $R=۰.۸۴۹$ و سطح معنی داری کوچکتر از ۵٪ است؛ نتیجه می‌گیریم، که بین دو متغیر شیوه‌های رزمی - تاکتیکی و مقابله با قاچاق مواد مخدر رابطه مستقیم و ناقص وجود دارد، و ضریب تشخیص نشان می‌دهد ۷۲ درصد تغییرات مقابله با قاچاق مواد مخدر، ناشی از تغییر در شیوه‌های رزمی - تاکتیکی می‌باشد. بنابراین: فرضیه سوم تحقیق مورد تأیید قرار می‌گیرد. نتیجه اولویت بندی فرضیه‌ها:

- اولویت اول: شیوه‌های رزمی - تاکتیکی فرماندهی انتظامی استان کرمان در مقابله با قاچاق مواد مخدر مؤثر بوده است. با توجه به نتیجه آزمون فریدمن فرضیه سوم با میانگین رتبه ای ۱,۷۶ مؤثرترین شیوه بوده است؛ و در رتبه اول قرار دارد.

- اولویت دوم: شیوه‌های انتظامی فرماندهی انتظامی استان کرمان در مقابله با قاچاق مواد مخدر مؤثر بوده است. با توجه به نتیجه آزمون فریدمن فرضیه اول با میانگین رتبه ای ۱,۸۱ در رتبه دوم قرار دارد.

- اولویت سوم: شیوه‌های اطلاعاتی فرماندهی انتظامی استان کرمان در مقابله با قاچاق مواد مخدر مؤثر بوده است. با توجه به نتیجه آزمون فریدمن فرضیه دوم با میانگین رتبه ای ۲,۴۳ در رتبه سوم قرار دارد.

پیشنهادات

۱- قانونمند نمودن استخدام نیروهای مردمی و بومی، تحت عنوان چریک‌های محلی و بکارگیری آنها در عملیات رزمی مبارزه با مواد مخدر.

۲- ایجاد کمین‌های هوشمند در مسیر عبور قاچاقچیان به جهت نتیجه‌گیری بیشتر و جلوگیری از هرز رفتن نیروها.

۳- قانونمند نمودن استفاده از تله‌های انفجاری با رعایت اصول حفاظتی و تعبیه در مسیرهای تردد اجباری قاچاقچیان مسلح مواد مخدر.

۴- بکارگیری نیروهای زبده، آموزش دیده و متخصص با تجهیزات مناسب با نوع مأموریت.

۵- در اختیار گذاشتن سگ‌های موادیاب به همراه مربیان مجرب جهت استفاده دائمی در ایست و بازرسی‌های ثابت و مصوب.

۶- جابجایی ایستگاه‌های ایست و بازرسی ثابت با تصویب شورای امنیت کشور با

- توجه به گسترش شهرها و روستاها.
- ۷- در اختیار گذاشتن امکانات و تجهیزات فنی و نیروهای مجرب به ایستگاه‌های ایست و بازرسی مانند: دستگاه‌ها و گیت‌های خودرویی XRAY
- ۸- ایجاد بانک اطلاعاتی و برقراری تعامل و همکاری هر چه بیشتر رده‌های اطلاعاتی، با توجه به معضل ملی و منطقه ای مواد مخدر.
- ۹- رفع موانع و مشکلات اداری و مالی منابع و مخبرین به جهت استخدام و بکارگیری آنها.
- ۱۰- تجهیز نمودن رده‌های عملیاتی به امکانات مخابراتی و کنترلی، جهت استراق سمع برابر مقررات.

منابع و مأخذ

- آمارنامه استان کرمان (۱۳۸۶). معاونت برنامه ریزی، اداره کل آمار و اطلاعات، روابط عمومی استانداری کرمان.
- ابطحی، سید حسین و کاظمی، بابک (۱۳۷۹). بهره وری، چاپ دوم. تهران: موسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی.
- اردبیلی، محمد علی (۱۳۸۳). حمل و تحویل تحت نظارت، تهران: ستاد مبارزه با مواد مخدر، نشر میزان.
- اسعدی، سیدحسن (۱۳۸۲). پژوهش بنیادی در بارهٔ مواد مخدر، ناشر مؤلف.
- بوت، مارتین (۱۳۸۰). تاریخ تریاک، ترجمه منوچهر نوائی. تهران: انتشارات صفی علیشاه.
- پاینده، علی (۱۳۸۵). بررسی مؤثرترین شیوه‌های مقابله با قاچاق مواد مخدر فرماندهی - پرهیزگار، کمال (۱۳۷۷). مدیریت منابع انسانی و اداره امور استخدامی، تهران: نشر دیدار.
- دانش، تاج زمان (۱۳۶۹). مجرم کیست جرم شناسی چیست؟، تهران: انتشارات امیر کبیر.
- دفت، ریچاردال (۱۳۷۷). تئوری و طراحی سازمان، ترجمه علی پارسائیان و سید محمد اعرابی. تهران: دفتر پژوهش‌های فرهنگی.
- دفت، ریچاردال (۱۳۷۸). مبانی تئوری و طراحی سازمان، ترجمه علی پارسائیان. تهران: دفتر پژوهش‌های فرهنگی.
- رایبیز، استیفن بی (۱۳۸۶). تئوری سازمان، ترجمه سید مهدی الوانی و حسن دانایی فرد. چاپ بیستم. تهران: انتشارات صفار.
- رایبیز، استیفن بی (۱۳۸۶). تئوری سازمان، ترجمه سید مهدی الوانی و حسن دانایی فرد. چاپ بیستم. تهران: انتشارات صفار.
- زاهدیان، محمد مسعود (۱۳۸۶). تولید لجام گسیخته مواد مخدر در افغانستان، ماهنامه فرهنگی اجتماعی ایران پاک، ستاد مبارزه با مواد مخدر. شماره ۲.
- ساعتچی، محمود (۱۳۷۲). استفاده از تئوری‌های یادگیری در آموزش کارکنان، تهران:

مرکز آموزش مدیریت دولتی.

- شاکرمی، عبدالحسین (۱۳۳۸). مواد مخدر و اعتیاد، تهران: میرگو تنبرگ.
- شیرازی، علی (۱۳۷۳). مدیریت آموزشی، تهران: انتشارات دانشگاه تهران.
- ضیاءافراز، گنجبین و دیگران (۱۳۸۵) فرهنگ واصطلاحات مدیریت منابع انسانی، تهران: نشر صفا.
- طاهری، شهنام (۱۳۸۴). بهره‌وری و تجزیه و تحلیل آن در سازمان‌ها، تهران: نشر هستان.
- علوی، امین... (۱۳۷۳). مدیریت اثربخشی، تهران: ناشر سازمان آموزش مدیریت دولتی.
- غنجی، علی (۱۳۷۳). آشنایی با انواع مواد مخدر روانگردان، اداره کل مبارزه با مواد مخدر ناجا.
- غنجی، علی (۱۳۷۹). فرهنگ آموزش مبارزه با مواد مخدر، تهران: انتشارات معاونت آموزش.
- غنجی، علی (۱۳۸۲). بازرسی و آشنایی با شگردهای جاسازی، تهران: انتشارات مرکز مبارزه با مواد مخدر ناجا.
- غنجی، علی (۱۳۸۵). ژئوپلیتیک مواد مخدر، تهران: معاونت آموزش ناجا.
- غنجی، علی (۱۳۸۶). ژئوپلیتیک مواد مخدر، چاپ دوم، تهران: معاونت آموزش ناجا.
- غنجی، علی (۱۳۸۶). کلیات مواد مخدر، تهران: معاونت آموزش ناجا.
- قربان‌حسینی، علی اصغر (۱۳۳۸). پژوهشی نودر مواد مخدر و اعتیاد، تهران: انتشارات امیرکبیر.
- محبوبی منش، حسین (۱۳۸۲). اعتیاد مردان تهدیدی علیه زنان، تهران: شورای فرهنگی اجتماعی زن.
- مرتضوی قهی، علی (۱۳۸۲). قاچاق بین المللی مواد مخدر و حقوق بین الملل، تهران: دبیرخانه ستاد مبارزه با مواد مخدر.
- میرکمالی، سیدمحمد (۱۳۷۹). کنکاش در بهره‌وری و ارائه الگو برای اندازه‌گیری آن در سازمان‌های آموزشی. فصلنامه مدیریت در آموزش و پرورش. شماره ۲۸.

www.kerman.ir
www.police.ir
www.amar-kr.ir
www.dchq.ir
www.unodc.or

